

ПЕНСІЙНЕ СТРАХУВАННЯ СЕЛЯН НА ЗАСАДАХ ВЗАЄМОДОПОМОГИ ТА ДОВІРИ

О. М. Віленчук, к. е. н., доцент

Житомирський національний агроєкологічний університет

Досліджено необхідність розвитку системи пенсійного страхування селян у світлі реалізації пенсійної реформи в Україні. Визначено мету, функції, принципи та завдання товариств взаємного страхування в сфері надання страхових послуг з пенсійного страхування. Обґрунтовано доцільність розвитку довгострокових видів страхування життя з метою формування інвестиційних ресурсів для потреб сільських територій.

Постановка проблеми. В ієрархії пріоритетів соціального захисту селян вагоме місце займає система пенсійного забезпечення. За офіційними даними, близько 40 % громадян пенсійного віку

проживає у сільській місцевості і це при тому, що частка сільського населення в Україні становить близько 32 % загальної кількості населення. Це означає, що 36,3 % сільського населення є пенсіонерами, порівняно з 24 % у містах. Окреслене питання, що вирішується розпочатою в Україні пенсійною реформою, не тільки поширюється на аграрну сферу, але й становить тут особливо гострий характер. У науковому середовищі проблематику пенсійного забезпечення сільських жителів розглядають під кутом зору вирішення проблем з фінансовим їх забезпеченням у старості. Цей соціальний фактор суттєво впливає не тільки на успіх пенсійної реформи, але й визначає соціально-економічний розвиток аграрної сфери на майбутнє [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням інституціонального розвитку пенсійного забезпечення присвячені праці таких вчених: В. Д. Базилевича, О. М. Бородіної, П. І. Гайдучького, М. Я. Дем'яненка, В. І. Куценко, О. В. Худолія та ін. Крім того, нині значна увага вчених-економістів приділяється питанням розвитку пенсійного страхування сільського населення України. Зокрема, такі проблеми висвітлюються в працях: О. М. Залєтова, М. І. Мальваного, В. М. Мних, С. А. Навроцького, Б. С. Юровського та ін. Проте через комплекс суб'єктивних та об'єктивних причин процес реформування вітчизняної пенсійної системи знаходиться лише на початковому етапі свого становлення. Постає завдання у науковому обґрунтуванні та визначенні шляхів, спрямованих на підвищення рівня пенсійного забезпечення селян у т. ч. за рахунок недержавного пенсійного страхування.

Мета та методика дослідження. Метою дослідження є обґрунтування пріоритетних напрямів розвитку системи пенсійного страхування селян в Україні. Методологічним інструментарієм дослідження є системний метод пізнання економічних явищ та процесів в умовах урізноманітнення страхових послуг на ринку довгострокового страхування життя. При визначенні спектру послуг пенсійного страхування, що можуть надаватися на індивідуальній та корпоративній основах, використано статистико-економічний метод та метод порівняльного аналізу.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 р. № 1058-IV в нашій державі запроваджено трирівневу систему пенсійного забезпечення. Перший рівень – це солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що базується на засадах солідарності й субсидування, а також здійснення

виплат пенсій і надання соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду. Другий рівень – накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що базується на засадах накопичення коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонді. Третій рівень – система недержавного пенсійного забезпечення, що базується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання громадянами пенсійних виплат на умовах, передбачених діючими договорами між суб'єктами ринку пенсійних послуг [3].

Узагальнення світового досвіду дає підстави вважати, що надійність та ефективність пенсійної системи в значній мірі буде залежати від можливостей громадян своєчасно диверсифікувати джерела своїх пенсійних доходів. У цьому контексті постає завдання створити для молодого покоління відповідну структуру пенсійних доходів, які надходять із різних джерел.

У сільській місцевості на одного платника внесків до Пенсійного фонду вже припадає майже два пенсіонера. При цьому основним чинником збільшення коефіцієнта демографічної залежності пенсійної системи є не зростання чисельності пенсіонерів, а зменшення кількості платників внесків у сільськогосподарському виробництві.

З огляду на об'єктивні та суб'єктивні причини дефіциту коштів Пенсійного фонду все більший акцент ставиться на недержавне пенсійне забезпечення, у т. ч. і пенсійне страхування. На думку фахівців Світового банку і Організації економічного співробітництва та розвитку, приватні пенсії є альтернативою державним пенсійним системам і вважаються не тільки менш чутливими до демографічних змін, але й забезпечать більш високі доходи [5].

Необхідність розвитку сучасної системи пенсійного страхування в аграрній сфері як інструмента захисту особистих інтересів селян зумовлено трьома основними факторами:

1. Потребою у капіталізації доходів селян протягом визначеного періоду часу (від 5 до 20 років і більше) та після настання страхової події здійснюються сплати страхувальникам (або третім особам – вигодонабувачам) страхової ренти у вигляді (одноразової, щомісячної, щоквартальної та щорічної) виплати страхових сум, відповідно до умов, передбачених договором пенсійного страхування;

2. Комплексному захисті особистих інтересів селян за допомогою розширення спектру страхових послуг, а саме: страхування життя; страхування від нещасних випадків та медичне страхування.

Покриття в одному страхову договорі різноманітних ризиків, пов'язаних з життям, здоров'ям та працездатністю селян забезпечує їм довгостроковий страховий захист;

3. Розвиток розгалуженої системи пенсійного страхування на сільських територіях може стати вагомим чинником формування страхового капіталу для потреб розвитку виробничої та невиробничої сфер на селі.

Пенсійне страхування розглядається як вид довгострокового страхування життя, при якому страхувальник сплачує обумовлений розмір страхового платежу, а страховик зобов'язаний періодично (відповідно до строків визначених договором пенсійного страхування) виплачувати йому пенсію протягом обумовленого строку чи у продовж всього життя. Страховий захист у системі пенсійного страхування розглядається як сукупність розподільних і перерозподільних відносин з приводу виплати страхових сум і надання допомоги непрацездатним з огляду на фактор соціального ризику.

В основі організації розвитку системи пенсійного страхування на селі мають бути закладені некомерційні принципи страхової діяльності, тобто на вітчизняному ринку страхових послуг все активніше мають займати свою нішу товариства взаємного страхування та спеціалізовані кооперативи. У зв'язку з цим, дедалі актуальнішими стають дослідження зарубіжного досвіду щодо функціонування названих страхових товариств, в основу організації і діяльності яких покладено принцип взаємодопомоги.

У процесі управління фінансовими ресурсами товариств взаємного страхування є визначення їхньої мети, принципів, функцій та завдань при реалізації послуг з пенсійного страхування (рис.).

Завдання товариств взаємного страхування полягає в наданні членам-пайовикам об'єднання найбільш якісних послуг зі страхування за прийнятну ціну. Перевищення доходів над витратами товариства спрямовується у першу чергу на поповнення резервного фонду. Надлишки, накопичені за звітний період діяльності товариства (як правило, протягом року), за рішенням загальних зборів, можуть також використовуватись на поповнення страхових внесків членів, а збитки відшкодовуватись за рахунок збільшення страхових внесків. Розподіл суми чистого доходу серед членів товариства взаємного страхування здійснюється пропорційно їх вкладам у той чи інший фонд (тобто проводяться кооперативні виплати). Солідарна відповідальність членів товариства обмежується

їхньою страховою сумою плюс інвестиційний дохід. Вищим органом управління товариства взаємного страхування є загальні збори членів, які для постійного нагляду за діяльністю товариства обирають правління та раду. У Західній Європі функціонує понад 2 тис. товариств взаємного страхування [2].

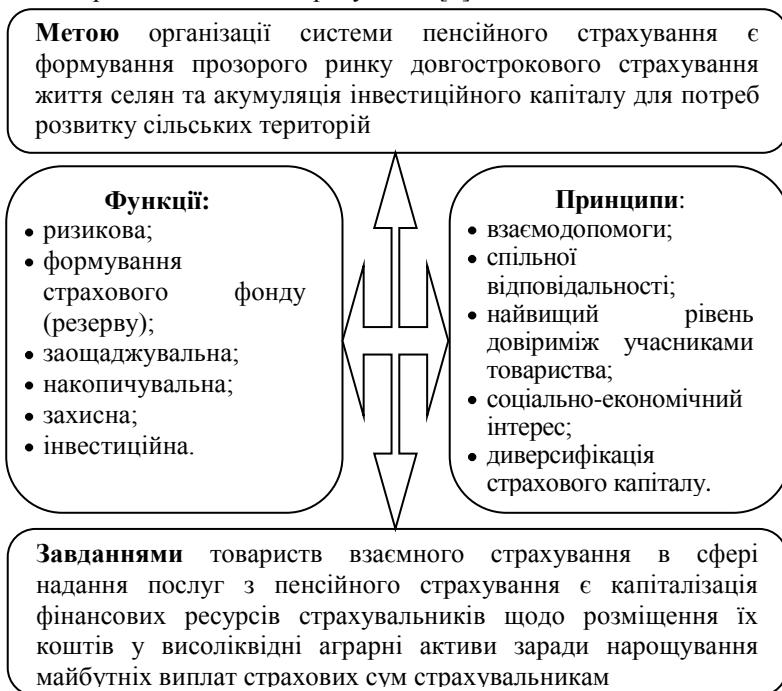

Рис. Мета, принципи та завдання товариств взаємного страхування в сфері надання страхових послуг з пенсійного страхування

Подальші кроки щодо реформування пенсійної системи в Україні безсумнівно активізують попит на пенсійні страхові продукти, що потребує відповідного їх інституціонального забезпечення. Зважаючи на довготривалий період дії договорів пенсійного страхування, важливим є врегулювання багатьох аспектів, пов'язаних з діяльністю товариств взаємного страхування, а саме: визначення умов та правил пенсійного страхування (відповідно до чинного законодавства); встановлення порядку формування та використання страхового капіталу за умов найменшого фінансового ризику для членів товариства; здійснення широкої роз'яснювальної та рекламної

компанії серед потенційних страхувальників щодо переваг системи пенсійного страхування.

Активізація діяльності учасників даного сегменту страхування дасть змогу підвищити соціально-економічний рівень життя селян, прискорити процес легалізації заробітної плати, зменшити кількість пільговиків, підвищити престиж працівників сільського господарства.

Висновки. Виходячи з вищевикладеного можна зробити певні узагальнення:

1. Реалізація пенсійної реформи в Україні передбачає розвиток системи недержавного пенсійного забезпечення, важливим елементом якої є пенсійне страхування. Наявність додаткових джерел пенсійних доходів спонукає реальних та потенційних страхувальників до заощадження відповідних фінансових ресурсів протягом дії договору пенсійного страхування.

2. Функціонування товариств взаємного страхування в сільській місцевості сприятиме покращенню економічної, соціальної та демографічної ситуації на селі, створить додаткові стимули до праці в сільській місцевості.

3. Аграрії повинні бути зацікавлені у розвитку даного сегменту страхування, оскільки завдяки розподілу та перерозподілу коштів страхового фонду з'являється довгострокове джерело інвестицій для потреб сільських громад.

Список використаних джерел

1. Мальований М. І. Розвиток пенсійного страхування сільського населення: монографія / М. І. Мальований; за ред. Академіка УААН М. Й. Маліка. – Умань: СПД Сочінський, 2008. – 270 с.
2. Общество взаимного страхования [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ovsagro.ru/>.
3. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування [Електронний ресурс]: закон України від 9 липня 2003 р. № 1058-IV [зі змінами станом на 24.05.2012 р.]. – Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua>
4. Про недержавне пенсійне забезпечення [Електронний ресурс]: закон України від 9 липня 2003 р. № 1057-IV [зі змінами станом на 24.05.2012 р.]. – Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua>
5. Mutual Insurance in Figures: Executive summary from the 2007 study produced by AMICE's predecessor association AISAM. – Brussels: Association International des Societes d'Assurance Mutuelle. – AISAM, 2007. – P. 19. (24 p.)